

globo, religione ætherea ad orbiculi summam testudinem quicquidc ideretur. Huius appellare liberos Imperatores Augustosq; alterius præterea nullius meminere. Bustum vero corpore deportato Roman, cuius Imperatoris isthic esse, clamore supplici expetebant. Haec honorum summa erat apud eos. Cum filius ille secundus heræs ad cineres paternos affuerit, ad urbem princeps efferendi funeris adiuxit. Omnim primi coni milium, decem millia armatorum funus obibant. In templum Apostolici nominis ut uentum est, urna depositur, & quieti traditur, qua fuit in adolescenti Constantio pietas erga parentem cum præsenti, tum officijs illi sanctissime per solutus. Eo secedente cum militari manu, sacerdotes atq; populi religiosa frequentia progressi fudere preces. Hic tum editiore loco politus effetti laude homo beatissimus. Hic admixto gemitu lachrymis à plebe & ordine inititorum, suscipi uota causa Imperatoris, quo nihil ipsi gratias esse poterat, aut optabilius obseruantissimo numini. Hic se Deus aduersum famulum per faciem offendit, imperio primùm restituto liberis ubi iam fato concedendum illi erat. Tum deinde quod omni studio concupuerat, Apostolica memoria, dignata anima sollicitissima contubernali, cum Apostolico nomine gloriam indepto, conforto religiosi populi ac mystici ministeri, postrem communione precum sanctissimarum, atq; societate freto. Quid: apprehendit a morte regnum, ut si reuixisset ad eandē illam maiestatem obtinendam. Augustus, uictor maximus orbe Romano, secus ac uitis Aegyptiaca, quam singulari ingenio esse tradunt, & in aromatum cumulo emori sunt necis auctoriporò ipam refici cineribus, emergentesq; simili figura euolare. Luxta vero Christi sententiam, granis tritici asimilari, atq; ex uno multiplex, spicam exultit, orbeq; terra his frugibus uniuersum referens. Nam beatus hominis soboles uni succedens, eodem loco fuit: et si nomen etiam Constantini mortuus conseruatur est, ad cuius gloriam statue posite liberi. Nummus excusus est eo typo, ut parte altera caput occulto priore, quadrige insistentem, posteriori intenta instar aurigæ dextera manu. Quæ Deus aperiens oculo nostro, inq; uno Christianorum Imperatorum Constantino delignans, ille quantum excelleret intelligi uoluit, ut ad eos aspicias, qui Deum atq; eius Christi adorant, aut aduersa partis homines, ecclesia inquam hostes. Ij se Deo inimice hostiliterq; opposentes, suum contra numen odium manifeste in morte declararunt. Econtrariò quantum pietas ualeat, apertum reliquit dies Constantini ultimus, unius Romani Imperatoris etiæ & religione præstantissimi disciplinae Christianæ egregii præconiis & autoris, ubiq; liberi laudatoris, unius ante omnes alios a natis hominibus ecclesiæ defensoris, antiqui erroris in deorum copia solitus euedonis, antiqui ritus in statutis adorandis emendatoris, unius ea consequi in uita & post uitam, quæ non tota quidem antiquitas obtigit mortaliu[m] cuiquam in Gracia aut orbe Barbarorum non in toto.

Romanorum stemmate quamlibet excellenti post orbem conditum meminit.

CON-

CONSTANTINI IMP. ORATIO

QVAM SACROSANCTO SENATVI
rescripsit.

Erenissimum diel solisq; tubat, initium resurrectionis, & de *Oratio in syfecta* olim molis ad calamitatem noua compages, appetendo habita. tio promissi, ducentisq; ad immortalitatem via, ferie tormenti adiunt, ò charissimi institutores, amiciq; omnes uiri. Multo autem beator ipse religiosorum numerus, ac qui numen adeo religionis imploras, interior sensuum modulo continentem laudationem ferens. At tu parens uniteris natura contulisti unquam quicquam huius simile mundo? Imo quod tuum opus est, ubi qui singula, uires etiamnum tuas agitat: Ille te exornauit: etenim ordo atq; pulchritudo naturæ, uita est ad natum accommodata. Nam equidem in hominum animis arctè inhæret, et si naturæ aduersatur, ut adorare numen & excolere nemo uult: arbitrentur omnia nullo fato protidentiæ gubernari: fortuna vero magis & casu quicquid est, temere extitisse. Tametsi celitus afliati uates ista singillatim edixerit, qui meritò audiendi erant: tamen impieetas iniustissima relitit, atq; tenebras obscuriores amplexata, ueru lucem usq; illa detrectat. Illud autem atrociter uicq; minimè uacavit, inconditâ multitudinem & dispersum uulgus optimatum iudicio adiuvante. Nisi sane totius illius insanias era magistrata potius eorum opinatio. Ex quo multis annis illa uiuenti firmata q[ua]s hominibus maximas miserias attulit. En uero domini uideri uultus ex improviso quum ex iniustitia & uiquitas, è procella tranquillitas affuit. Tum uaticinationes omnes impleta Postea sublimis ad patriam fedem enectus, orbe terrarum ad pudorem, & modestiam eius opera conuerso, uirtutu ædem sacrum posuit: ecclesiam nimis templum in terris, & ab interitu securam, in qua summo patri pro suo iure atque filio religio se omnia fierent. Vnde gentium malignitas imprudens alienam machinata, tollere beneficium Christi, pro conuersione hominum publicè, ecclesiam constitutam evuertere & destruere cogitabat, ut iterum superstitionem adduceret. Inde flagitiosa rufus altercatiō, bella, tumultus, ineptia morum, coitio, fordes. Id extra praua naturam positum aliquando, concinnata quadam spe delinuit. Etiam perterritus aliquando. Igitur humi profecta iaceat, expugnata ab uirtute peruersitas. Hanc infringi potentia oportet, & ea seruari à nobis quæ legi sacrofancia consonat. Itaq; audinuiculator atq; uirginatis incliteq; factimonie compos. Audi ecclesia, rudi et imperito indolis educatrix, cui cura ueritas est ac humanitas, ex qua tandem iugis rito salutares aque defluunt. Audite nos ex animo qui Deum sincere adoratis, & idcirco illi curae estis, animum non ad eloquendi uim magis attendentes atq; omnium minime ad me, quam ad rei ueritatem atq; religionem initiorum. Nam qui posuit orationis esse iucunditas incognita persona dicunt & ingenio perspecto nemini. Quo sim fortasse praefidenti ori, quod ego acceptū refero ingenio erga numen charitati, quæ uel ipsum pudorem impellat. Ideo terum sacrarum experientes, adiutores adiungo mihi uos, ut si errare aut labi accidat, alleuetis, exatam disciplinam minime desideratis, huicse deniq; fidem ingressoris nostra approbatis. Inspiret autem ista dicentem pater atq; filius, ut in os & animum ueniant inde profecta diuinitas. Qui enim ad artem rhetoramicam aut aliara facultatē aggressus, absq; ope supera efficere suum munus absolute putat, ille frustra labore reperitur. Illi tamen celsandum nō est, aut amittenda cura, quem Deus aliquando inspirauit. Ego omni prorogatione tēporis hinc amanda, co-

NN 2 pum

pum collineare tentabo. Quo d' quidq; bonum appetit ortus (erentim perpe
tuo Deus erat expers, & idcirco principatus, ipsum eorum que oriuntur ini
tium est. Ab eo qui procedit, illi denuo coniungitur. & inter alias minime
distat, aut aliqua spaci ratione coit. Id uniuersum apprehendi mente con
stat, etenim quod est genitum, nulla uscerum paternorum iactura substituit,
ut quae semine gignuntur animantes. At ordine quo dam fati atq; dispensa
tione conferuator auctore datus est huic undiq; corporato mundo: ac quic
quid in eo machinari constat, illinc omnia uim naturae sua & uitae accepte.
Ullinc animi, sensus, ac qua sensorum insunt in ipsius instrumenta. Verum
quorum hæc euadat oratio uidelicet existimat unum praesidem esse, in cu
ius manu cuncta quæ celum habet atque tellus, ea se naturæ consilio, seu
huius artificis existere. Horum enim infinitorum dominia si pluribus, at uni
minime obtemperat, omnino fortes elementorumq; distributione sicut est in
fabulis: affectus ipse præcellendi, cōsensum harmoniamq; uniuersitatis agi
tasset, atque perturbasset, obuenire munus suum multitudine dissimiliter.
Quod si eodem modo semper ac nulla procuratione mundus extulisset, ec
quis agnouisset autorem ortus? ad cuius erat aras adorandum supplican
dum: Cui primum aut ultimum? Atqui me unius obseruatio libera impri
tim erga ceteros ex industria faciebat. Erat aliquid imperandum ad uitam
gratiæ afferentem beneficè suppetias, aduerterent odiū sequebarur.
Ad me aspicerem meamq; fortunam à quo peterem, aut ista calamitate de
fugis: sed oracula atq; responsa est à Deo fatis factum, quia tanti non era
mus ut hac ad se pertinerent. Ergo misericordia quæ nam erit: quæ prou
identia de hominum genere: nihil forte benignior illum alleubarit, idq; uiol
ente, cum quo nulla libi necessitudo intercedit. Ita, diffusio, conuicia, cum
agere suas res, sc̄i suis contineare propter auiditatem non possent: posse
mō omnium confusio fuisset in equita. Quid tum postea: nem̄ discordia
celestium inferiora peruerteret, ordine temp̄ effatum euerso. Nulla tempo
rum frugumq; varietas emerisset, nulla diuerum atq; lucem intercipientum
noctium ratio. De quibus esto modus, & ad eam orationem quæ reprehē
ne nequeat, aduerteramus. Id omne cuius est exitus aliquis initium aliquid
habere necesse est. Quod si enī temporis, ortus appellabatur. Huiusmodi in
tereunt, & tempore marceantur. Qui fiat igitur, ut ori ac geniti perennent.
Dimanauit à fece plebis hæc opinio, Nubere deos, operamq; dare liberis.
Hi si perpetuo erant, idemq; studium remanebit, exundat aliquid necel
larē genus oportet. Ac cum accessum semper aliquid sit, ecqua coli mo
les atq; terræ examen accipiet. Quid de hominibus dicas ad thalami soci
etatem, eodem patre natos agentibus: adulterium exprobribus: egolibe
re adiunctionem: quos honores & quæ premia diis offerunt, iniuria scelerisq;
plena esse. Nam sculptor aliquis eruditus astimo uerans speciem quandam
ad artem se referit, & imaginem conceptam exprimit. Interim quasi obliuio
ne obrepente, suo muneri adulatur, ut immortale aliquem Deum exco
hit, et si opificem caducum se illius affluerat. Illorum aliorum aternitatem
adeptorum sepulchra uinasq; offendunt. Vita functos honore prosequun
tur, id quod ex sebe beatum, atque permanens ista opem mortali nihil indiget
ignorantes. Id animus ipse dispicit, ac apprehendi mente potest, expers figu
rationis, expers formæ quæ dignoscit debeat, expers imaginis, & omnino no
ta. Porro illa sunt in eorum gratiam qui è uita migrarunt: si tum fuere homi
nes amicti corpore. Evidem quid in mentem mihi uenerit, ignoro, cum
Deus alloqui laudat uires inficio lingua spurca ratione dicendi, sanci uelim
elicere ori salutinem optima potionē quæ fluit eodem perenni ritu dulau
dandi mibi numinis. Hoe erit in uita mecum munus hymnum Christi dice
re, ut

re, ut immensa beneficia illius saltem hac opella mea rependam. Initio im
primenda gratia, qui de condenda uniuersitate homini causa rationē inic
ates primum traduxit ad ternantem, omnīq; fructū uarietate durissimum
locum nuper editos in lucem, incipientes illos primum boni & mali esse uo
luit. Deinde ad incolendum regionem cōmodissimam ratiō animanti de
dicūt iam notitiam boni maliciā permisit, ut ad intelligentiam genitos at
que scientiam. Tum augeri gentem iūsūt nulli morbo obnoxiam, quantum
manūt reliquum nihil fecit incrementum uniuerso genere erat, ibi
natura quadam insigni facultate benignitas hominum circubus, feris ue
locitas & robur ad declinando impetus tributa sunt. Mansuetorū procu
rationem tutelamq; homini tradidit animantes cæteras aliquod odium
mero, & natura genteq; uarietate distingūt, insigni coloribus, atq; ingenita mu
sicæ gratia celebre, breuiter omnia que ubiq; extat ordine digessit, hisq; legē
expletiv. Hominum bona pars inanis & stolidā pulchritudinis huiuscæ cau
fas ad naturam adducit, traducere alij ad fatum, aut fortunam, hīc omnem
potentiam necessitate metientis. Hīc cum fati dicunt, haud intelligentia
rennula subiecta uerari orationem. Quæ sit enim illa per se fati series,
ubiferit à natura quicq; productū & genitum? Aut quid est ipsa de natu
ra putandum, si fati lex erit ea quæ refugi nullo modo possit? Atqui fatalem
elle normam dicere, sancientis aliquod opus innuere uidetur. Ergo fatum
liquidem sanctio aliqua erit, atq; coeleste cogitatum, ut eo redeant uniuersa,
nihilque immune sit illius autoritatis, ut hæc a Deo necessitas exeat, admitti
mus hæc sim. Verum iustitia, cœperantia, uirtutes omnes ea legi si dicentur
elle, unde iniustitia, uis aduersaria, unde totius libidinis? Plane à natura sit,
ubi fatum non erit, est necesse, uirtus officia morum continet optimum con
sum suu bene cadat, siue eveniat alter, ut aliolet, aut casu, aut necessitate
sit, si aquam unicuiq; datum quantum merebitur, ita ne demum fato conti
nit, id est ipsum ius, atq; impulsio ad honestum, diffusio turpitudinis, ac eorum
quæ minime decent, uirtutem, laudationes, scelerum vindicta, quæ (dicam
enī breuiter) ad uirtutem rapunt, & ab improbitate retrahunt: ea non ē pe
culiaris iustitia proutidentis omnia numini exequunt, an uero casu fortunaq;
potius exigit: aut ex quo uita genere tot incomoda malaq; impendant:
aut pessilenta iniqua, seditioni, tenuis annona. Contra copiæ frugum,
quæ palam modò suppressa uoce restantur: Hæc, eorum similia, carasperita
uita nostra, propè animi affectu erga se Deus exultat, abhorret ab impie
tate, modestiam complectitur, audacem aequè & arrogante odie prosequi
tur. Harum rerum si ponantur ob oculos argumenta, nihil erit evidentius.
Et quoties animo collecto, inq; illa re illigato putamus eorum causas apud
nos. Quamobrem ira censeo, modice sicut ueritatem uiuere, nequaquam præter
gredi naturā, deniq; tanquam omnia quæ sunt inspectet ille cogitare. Quo
pacio uidere etiam licet, utrum casui fortunæ ordo, pulchritudoq; rerum
concedere debeat, an ego ita credam: celum, astra, maria, tellurem, ignem,
uentos, aquam, aerem, temporum uicissitudinem: & statim atq; hyems esse
temere, aut unquam fortuito evenisse? Num artificis hæc elle omnium lon
ge præstantissimi potius: homines enim ingenio nullo plurimi sic aiunt, ea
tere quæ ex usu forent, sibi mortales inuenire. Valeat autē opinio, & aliqua
ratione se tueri potest, omnia suppetente natura largiter, illa quæ tellus alt
atq; procreat hominē reperiisse. Num quid etiā aeterna diuinæ nulli fortu
na obnoxia: illorum enim similiusq; omnium rerum quæ sentimus ingredi
NN³ nequeunt,

nequeunt; & animo uidentur æternae Dei naturæ procreatrix intelligenda mente non ista grauata materiæ uita. Re uera digerendi consilium prouidentia opus est. Illucescere diem illustratum radijs à sole, excipere noctem, cum ille se primum oceano immerserit, haud expertem tamen luminis à stellarij choro largè diffusi. Quod autem luna, cuius orbis ex aduerto corporis solis opponitur, ut accedit ac co-regestit imminutus: ipsi solis ignes accommodati frugibus educādis: anniversarij flatus bellè ad uitam comparat. Molle imbrum frigus, atq; apta recreatio, non' ne soleriant mitificam desigant: lugis errantium astrariorum cursus à tempore constituto nihil aberrans, edictū numeris, atq; ab soluta siderū conditū, obseruatio illius iustus: lugagontium, depresso valles humilesq; locorum anfractus, aquorū aperta regione ab eis prouidentia dicentur esse, quorum nō modò aspectus, sed etiam iucundissimus est uisus: Aqua & terra dimensio cum idonea culti, tum exportandis importandisq; necessarijs exactiū atq; æquabile consilium denotat. In colle aqua fidit: hinc excepta desiliuibus ac quantum satis est inundans, humum reficit atq; recreat: tum sole recipit ad mare, sensimq; Oceano redditur. Quo fortuito aut temere esse dicere audemus, ipso de cauſu qua figura sit & specie, qui substeret, intelligendone an etiam sentiendo plane affertentes nihil. Aucter tantum sonitus in re nulla significanda circumsonat. est enim profectio hominis in eosiderati, atq; feriati cuiuspiam illa uox, eorumq; insuper qui alter accepere atq; oportuit. Imbecilla uidelicet intelligentia uis sic ea rata iudicauit esse, quo quod modo sint, ratione consequi non potuit. Altè prouersus immersa naturæ consilij inheret accurata terreni quadrangula comprehensio, qua sunt ipsa ingenio mirabilis: quales aquæ natura calidae, causa enim seruori admodum uehementis in promptu dicere nemo posset. Atqui circumiecta frigida insitam natura caliditatem non egreditur. In orbe terrarum amolissimo tarum exemplum, id est, ex quo nisi me fallit opinio, facilis apud unumquemq; erit eiusce prouidentie cognitio, duas aduersissimas res esse calidum, atq; frigidum, quas una eademq; percolari alia recesserit. innumera sunt homini quæ fruatur utaturq; data diuinitus, in primis olea fructus, item uitis. hic animi nostri relaxandi causa, ille reficiendi & tutandi corporis. Aquarum autem cursus iugis interdiu noctu, & continens, eternitas aliqua nota, miraculum longe primum est. Hoc ipsum in tempesta nocte deprehendas artificium admirationis. Porro ego hac dixi confirmandis q; fieri singula ratione, nihil inconfutab; praterea illam rationem atq; prouidentiam Deum esse contendunt. Ille metalla, aurum, as, alia sua, quodq; natura quantum esset opus inuexit. Quorum multus usus in homin' uita abunde suppetere uoluit. Alia luxuriae delicijsq; peropportuna magnificaq; quidem illa, parcè tamen, ut admixta liberaliter aliqua reuocatis esset, etenim simili illorum ubertate poterant artifices avaritia ducti quæ pertinent ad agrum excolendum, uillam ædificandam, molienda tempora, ferro & ære neglecto industriam integrā ad alia confere, quæ ne quicquam essent, atq; usui nullo solum ornamenti luxus. Itaq; ferunt argenteum & aurum maximū laboris esse, tum inuestigando, tum fundendo & duendo, ut infringere cupiditate, & obtundere ualeat. Extant infinita largiter ad huiusmodi uitam nostram implendam prouidentia tributa, quæ ad honestatem impellent, & uitritum, ab immodica rei faciundæ voluntate abducent. Horum persequi uelutia dicendo, sanè plusquam homini est: acquis enim ueritate perfecte confequatur imbecilla & fluxa: animantis animus ab initio pure Dei consilia peruideat: ergo quod aggredivare, uerfundum pro uiribus, estq; insequende natura: siquidem ille dialogi lepos homines abstrahit à cognitione ueri porro permultos. Ita contigit inuestiganda natura

tura philosophis, ifse percuriosis importunaq; loquacitate grauibus. Illorum enim quoties artem atq; studium indagandi rei magnitudo uicerit, ambigua tractatione ueritatem inuoluunt. ex quo fit, ut diuersi sentiant, ac inter se repugnant, eti probé sapientiam atq; prudentiam affingunt. Vnde populi seditiones, atrocij magnatum iudicia, dum patrium mórem illo genere aboli possent, hoc in ipsorum perniciem lape uerit: Inflatu enim differendi uis Socrates, & quo probabilita minus essent, ea similiora ueritati conficiuntur: perinde quasi ludicrum in ueritatem opinionibus aliorum ille esset a suis ciuibus inuidia conflata sublatu est. Ipse Pythagoras egregie modestius silentiumq; prese ferendo, tamen insimulatus atque mendaciū conuictus est. In Aegyptum luftrant cauſa profectus antiqua uaticinia tanquam sibi diuinitus aperta Italica genti attulit. Omnia Plato lenissimus hominum, animos ab ijs quæ sunt in sensu opinatione posita, primus ad id quod unum atq; idem semper est, intelligentiaq; apprehendit, attraxit. Oculos erigeret iusfit, alta & sublimia docuit, interpres omnium p̄m̄ p̄nissimæq; mentis extitit. Hoc scire & recere, subiecit illi alterum, duoq; membra attulit eius quod est, uno tamen amborum ac eodem genere: quando emanat a primo, fluitq; illud alterum. Ille nitrum administrator atq; opifex huius uniuersitatis altissimo loco sedet. Hic ut administrator in sequens omnium cauſam machinationis alteri acceptam refert. Vnus ergo dicendo absoluē, quidq; prouidens & procurans hancce qui tornauit atq; digesit, unus inquam, Deus sermo. Qui ipse Deus est ac Dei filius. Nam qui aliter appellare possit, nisi flagitium gratissimum in te admittere uoles? Vnueris sum parens etiam uerbi sui pater, æquo iure dicendus est. Huc usq; Platoni calapientia. In carteris plenissime à ueritate aberrat, adiecta deorum multitudine, uno quoq; forma singulari uultus. In de uero multam erratioem rūdibus infirmisq; hominibus expandit ad altissimi Dei prouidentiam nequaquam apicioficiū, imagines humana, animatiūq; reliquarum specie reverenter adorantibus. Idcirco summum ingenium, dignissimum laude, erore implicatum, minimeq; sincerum ac expurgatum fuit. Idem se reprehendit mihi uidetur, atq; emendare, inspitata cœlitus homini ratione, cumque animu nostru esse profitens. Omnia quod est, in duo genera ab illo distribuitur. Alterum intelligi, percipi sensu alterum debet. Tertium utrūq; est compages. Illud intelligentia atq; ratione comprehenditur. Hoc opinionem sensu afferit. Igitur illud expers materiæ sacrosancti spiritus aliquid habet. Id esse simplex & eternum constat. Hoc undiq; difflit: & quæ primum conditione ortum est, eternitate careat est necesse. Deinceps mirificè explicat animos hominum, modò probè gesserint in vita, integrāq; fit defuerint, post hanc à corpore secessionem celo qua eminet pulcherrimum ærum acturos. Ut iliter id quidem, nam qui in istam sententiam illectus expectatione feciliissimi seculi iusticiam negligat, atq; modeftiam non amerquis iniquitatem & uitia non detestetur & aueretur. His adiunxit dissolutorum animos fluentis Acheronitis, atq; Pyriphlegetonis instar reliquarum naufragij cuiusdam iactatum iri, tametq; nonnulli sunt obliquo iudicio uiri, qui cum ista perlegunt animo, nec affici, nec inhorrere, sed illudere magis ac deliciar subit, ut aliquia fabularum commenta, facundiam quidem & ueneres orationis extollunt, at placati seueritatem ablegant, eti poetarum officias admittunt. Hi personant uniuersa Græcia, Barbaræ ditione rancidi ueruitate, mendaciorum pleni audiuntur. homines enim Deo natos, esse iudicis animorum ubi discellerint è uita, poetae dicunt, hos, inquam, iudicia & atria laudare, tanquam censores manibus dare uides. Idem bella dæmonum, conflictus atq; bellandi leges afferunt: eorum sortes, eorum fatigantur.

strepunt hos acerbos, hominum curatione alienos, supra modum molestos illos, atque tractatione difficiles alios, producent autem misere discutientes se ob suorum liberum cedem, quasi tantum absit, ut subleuare alios possint, ut maximè necessariis operem ferre nequeant. Hominum consuerudine fortunam utramvis experiri cogunt. Itaque percuti, depugnare, triumphare gaudio, gemere, canere. Nihilominus accepti sunt, in manibusque uerantur: profecto si adeant ad artem poetica munine afflati, parendum iis, atque credendum est instinctu aliquo ad actis ad ea contextuam, motus animi deorum demonumque referunt. Igitur eorum affectus ut erunt, ita dicentur. Dicit alius, Sanè poeta mentiri licet. Etenim animum delinire si quis audit, et illi artis minus affirmant. Vbi alter esse quam dictur nullo modo potest, esse necessariò uerum oportet. Hoc arti concedamus, amandam non nunquam ueritatem. Atqui se mendacem esse frustra nemo uult. Aut enim gratia compendijs, aut periculis propagundi cum leges & iudicia sceleris conscientia fugient, in quibus abscq̄ impietate falsa dicere uerum est omis natura, de qua exequi uoluere. Enimvero qui minimè esse frugi metetur, atq̄ sibi magni criminis est concilie, ille li consilium mutabit, & ad intuendum numen attendet, optimè secūdūm existimat, quamvis aetate adulta propensior erit ad sapientia studium purgata aice mentis, insitudoq̄ uiuendi peruerissimo remoto, nulla prouersus humanitatis institutio: nobis omnia de celo data, ea quae de mortibus homini probantur. Equidem habeo amuletum, atq̄ circumfero machinis inimici dimouendis habile. Is umbo, notitia uidelicet eorum quae Deo grata sunt opportunus, ad ea differenda propellit atq̄ inuitat. Ego uero non citra electum in greediā uniuersi patrem laudatus, istudq̄ studiū meū et diligentiam ueluti excitabo. Christe omnium seruator ades, atq̄ de tua uirtute oratio ē istam depingito, dicen di uir arbitrio tuo indulge. Nemo autem leopores expectet, & implentem aures eloquentiam. Concioles illas elaboratas, ad uoluptatemq̄ optimè concinnatas, intelligo placere non posse prudentibus, ubi sonitus à dente, quam ratio modice dicendi potior habebitur. Autem homines impuri toti facti de seelere iustificatum fuisse Christum, autoremq̄ uita caruisse uita. Quos ad impietatem semel aggressos improbatim, neq̄ tegere, neque reformidare quenquam mirum non est. Hoc uero hominis est inligniter amantis atq̄ stolidi, credere se ea de re fecisse fidem: ui mortalitatē benignantem adeo excusam: nec id habere potius, animi praestantiam illam perleuerant amē non immutari contumelia, non dejici de sententia maledictis, inō feritatem perseque, frangere malefate sensus atq̄ magnanimitate, fuerat eo consilio Dei bonitas, ut induceret in iustitiam, honestati & exequibilitati testituenda incumbenter. Ea propter hominib unde cunḡ dociliissimis coactis, excellentem uilemq̄ ad uitam doctrinam instituit, & mulatricem illius ordinis atq̄ diuinę prouidentię, quod hominum bonorum proborūq̄ interest, quo quid esse potest amplius aut uerius in serie bonorum uniuersa? Virtutem unam excellenissimam Deo largiente, suiq̄ persimiles addicte eos qui digni doctrina illa essent, ut ad omnes integritate atq̄ probitatem diffusa licet esse gerum beatos homines. Insignis ista uictoria: cum maximum, tum uero præcipuum opus emendatio ac castigatio populi, quo numero sumus etiam, qui tecūq̄ laudamus, o omnium seruator. At uerum tumelæ plena petulantia, procacitatis moribus, inflata rumoribus atq̄ mendaciorum copia iuuentutē eludis, imponis adolescentię, qui facile capiuntur, hac quasi illi aetate homines à ritu sacro auocas, comparas imaginis ludibria ad quae adoren, & uota dicant, ut hebetes sensus idem maneat autamentum, Christum boni originem fontemq̄, Dei filium, accusant: illum uero

uerò quae gens in qua modō aliquid salis in sit, atq̄ mode sit, quae natio Deum non existimat obseruatq. Ille potentatum omnem adeptus est, ea ratio ne perstat esse, neq̄ tantum pristinam humanitatem imminuit. Hinc improbi pedem, qui ipsi permititis ob impunitatem uobis admouere sacro maiores hostias: comediatq̄ ebrietate festa, religione ergo dissimulante iur. Ibi palam uoluptas atq̄ libido conqueritur. Id sacrificio cui nomen est sancte appellandum fatelitum uoluptatis. Apud uos ignoratio boni penitus, altilissimi Dei mandatum omnium primum minime tenetis, in quo lex est humani generis astricto filio ad illam prouinciam administrandam. Nempe eius arbitrio qui uita curricula emensi fuerint sobrie & honeste, ut iij demum beatissimam felicitatemq̄ uitam fortirentur. Evidem decretū scitumq̄ Deo de mortalibus exposuit: uerū non qui permulsi inscientia, non similitudine conjectura ductus. Verū enim roget alius, unde nuncupatio filii, quis ortus si Deus unus est alienus omni temperatione, permisitque dissimilibus ex rebus expers. Ergo generationem dupli modo atq̄ ratione intelligi licet. Illam uulgarem & tritam cum foecura, alteram perenni quadam efficientia. Vim huius inspicere nisi numine ait aliqua propiore nesciitudine illi a diuincto nulli contingit. Istius enim causas uniuersitatis homo doctus & experiens agnoscat. Et cum nihil absq̄ causis sit, omnino fuisse quandam principiatum ortus. Itaque cum mundus est, atque eius partes, & uulnus uniuersa maneant, autorem tutoremq̄ necessarium antecelsisse. Ita iauis in Christo causa erit, atq̄ adeo ipsa rerum salus ac conseruatio. In parte efficientia & ante gressa causa cuius est ille filius effectio. Ac ab initio quidem extitit, a nobis explicatio abunde est. Ad homines autem cura-rit, terrasq̄ inuisit. Est una certa ratio communis, curatio atq̄ tutela omni uerum iuxta prophetarum placita. Nam artificem sui munieris oportet esse curatorem. Postquam igitur isthuc appellere, temporibusq̄ necessariis, tenetq̄ incole, aliquadiu certum illi est, ortum machinatus est, incognitum ac peregrinum. Conceptio absq̄ nuptijs, sine congreßu, integra uirginitate Lucina id est ipsa Dei parens atq̄ uirgo, natura iugis initium tempore, sensu eiusq̄ rei que solo animo percipi debet: deniq̄ sylua lucidissima minime corporata. Cetera totius ostentis consequitio, cum re maxime coniuncta est. Ex arca Noe nimur columba penis excita uirginea flibus abitatur. In cuius eminenti uersi celī sapientia post hymenāum contagione, nulla uel alpētus inquinatum, tota castitate atq̄ temperantia ponore. Ilium lordanus lauaci præbitor reueritus est, in superq̄ uncio, regia quidem, & ad omnem scientiam comparata. Potetas, educatio, cuius effectus mirabiles, in primis hominum deploratorum curatio. Petitionum occissima concessio nequitam impedita. Prouersus humani generis optato & uoto integrum uiuendi institutum. Doctrina erat nō prudentiē animaduasio, sed docens adeo sapientia. Neq̄ uero gubernādis urbibus idoneam atem uirtutemq̄ auditors exercebant. iter alio inuestigabant, ubi mundus est animi contemplatione dignoscendus. Hoc agebant uti permanens & stabile genus inuenientur, altissimi patris accipere tandem noticiam possent. Hercle beneficentia est: summa pro cæitate tuis, habitudo bona pro languore corporis & cælestate, pro morte uita denuo redita. Prætermitto sciens apparatus solitudine media penē luxuriosum, etiæ esculentia & obsoleta erant, omnigenam tamen abundantiam immensa multitudine, per folio ibi grates istas e mea quantulacunge Christe, Deus atq̄ protector, altissimi consilium parentis expugnator aduersus calamitatis, optabiliorisq̄ discipline princeps. Ego enim præconiū non dico, sed instituo gratiarum actionem. Quis enim te homo dignè laudabit? Omnia te quæ uidemus de nihilo fecisse constat: tum illuminasse molem elementorum rudem &

indiget, adduxisse ad istam ordinis pulchritudinem. Vnam excellentissimam virtutem homini, ut qui natura illa sint, et beatam uitam imitentur, aspiciant, tribuisse, ut tabernam exercant, in qua bona insunt omne genus, unicuique fortunas impertant. Acquisita in qua prudentia, ex qua frugem de virtute collectam proteruitate amota reponant, clementiam humanitatemque ament, in oculis aquae miserationem habeant, expectationem fidei sua conferuent, erubescientia amplexentur, atque virtutem penitus, in quam uita hominum antegeessa, inuaserat: a qua supremo totius administratori standum fuit. Exurgentis enim illius hisce temporibus iniusticias gentesque perueriant opugnatorumque medicus ex usu nemo erat. Ergo haec tenuis intenta prouidea quicquid iniuria & libidine peruerit potuit, adornare incepit haud occulte. Namque intelligebat ex hominum genere aliquos ad se, suamque ingenij facultatem prudenter aspicere. Nonnullos animantium brutorum nullum lens rationis astimiles in sensibus ob euidentiam immorantes. Hic ea quae nemo dubie accipit, indiligerent etiam uersans, atque ingenio hebes ob oculos mirabilem felicitatem beatitudinemque posuit: iterum inire ultam pollicens ista uita defunctis, & enecto sensu uim candem solidam restituente professa. Differerat illius aspectu, maris unda sidunt, atque procella infra guntur. Itaque admirandas in uita aggressus ut attraheret homines ad constantem fidem euolauit in celum, quod nisi Dei nullus esse potest egestum numinis opus. Quanquam omnis tormentum dies altero mirabilium rerum theatro non caruit. Hic tum occupata lux diurna a nocturna caligine tenebris interceptus est sol, omnes ubique gentium populos horragitabat. uniuersitas esse postremam lineam, aut certe aduentare cogitabant: antiquum chaos obtinere, qualis ante conditam mundi machinam omnium facies erat: has illius esse uires. Habita anxiu tantu mali quaxio, unde esset, ecquid in deos a mortalitate admissum grauius, usque dum leniter in iuriis impiorum inlita magnanimitate despectis, & nihil ductis, suum lumen celo retulit, astrachy elegesta reposuit. Ibi celi uultus atque species inter ualio mercurii pristina hilaritat luculenta redditia est. Inster aliquis & afferat, eius inuertere cosilia, rationesque Dei potuisse facile, qui contraria procas atque petulans esse principio malusset. Oro que accommodatio, aut ad allicendum uia paritor, ut improbi relipiscerent, emendarentur: oratione illius, & consuetudine inter homines: ea si nihil efficere cum ad esset ille potuisse, est enim mundum adhortatus, ac pro concione frequente sape dixit: absentes, inauditi, gratia ualeat: honestam uiuendi uinculare, identidem uifus infecta re destituit. Etsi in omnium oculis est uersatus, illud ab eo iam diu profecto requiritur: illam eximiā disciplinam obsecrari qui auertit. Iners hominum satuitas, etenim cum ea quae pulchre decenterque admoneatur, accipimus iracundie, quicquid usquam sobrie mentis in nobis euaneat, atque emoritur. De industria factum est, ut aures a lege sancta abstinenter, admoniti refragarentur, atque dicta denique negligenter. Quod nisi egissent, audiret quidem præmia dignissima reportauissent in secundâ etiam uitam (que uere sola dicitur) haud in usum modo preuentem, merces enim animi Deo obsequentes aeternam ac minime fluxa uita est. Hanc adipiscerent, iij qui Deum sequunt, & ita uitâ insituant, ut imitanda posteris equalibus admirabilis, atque tamquam uitâ exemplar omnibus. Eo tradita est ueritatem sapientibus, ut quod illi dixerint obseruandum publice, in animis inhæreat. Illam ens integrâ & celebs, obseruatio præceptorum diligens, ex qua robur aduersus acutum mortis, ex qua securitas enascitur, si de Deo uniuersum addixeris, pura illibataque fide fueris. Oblistis huiuscem mundi tempestatibus inexpugnabili virtute, atque se decendo testimonio Dei causa comparat. Vnde formidinum ingenitum animose debellatrix ad lauream accersit ab eo, qui uitam arduum ingressa,

Ingressa, tamen nihil affluit arrogante sibi. Videlicet hoc ego illi perspectum esse puto, datum esse cœlitus uti subsisteret, obiretque alacriter omne diuinum munus. Quam uitam memoria sempiterna, perennes honores, & immortale decus atque gloria non immerito sequitur. Namque uita modelis plena martyris inuenitur oblitera præcepti nullius, in dolis quoque ad magnanimitatem & nobilitatem excitat. Proinde hymni, carmina, præconiaca aduersus illum designatorem summum. Quæ gratias agendis apposita sacra absque sanguine, absque uifum hominibus illis, ubi neque desideratur incensa pyramus, vero aromata & odores. Adestant castissima lucerna, quantum adorantur. Frugalissima conuicia plurimorum, ad egestate subleuandam, & ad eos qui fortunis eueri re sua cedidere fulcidos adiuventia. Quæ si quis ille pida existimet, secus atque coelestis institutio sentierit, iam reprias in genio exercentes aliquos in nomine incusando. Cur enim ea quæ existunt inter se discrepantia, tantumque disidere malunt: unam atque simpli- cem naturam contrarietate nulla potius effinxisset: unde morum, instituendu[m] uitæ & degende, maxima uarietas apud nos. Atque fortassis præstat ad ipsum intelligentum, & animo informandum: ad implendum mandatum retinendumque mordicus, ad uniuscuiusque etiam fidem confirmandam abesse ab homine mores, ita abiunctos atque instituta uiuendi. Atqui uno ele- feingeno singulos optare, per absurdum est, id est non animaduertere, munimachinariationem, ordinem, ac eorum quæ in eo sunt eandem esse non oportere. Nam quæ natura subsistunt, illa cum moribus ita coniuncta non sunt: nihil interfit, animique affectiones ipsæ plurimum absunt à corporis affectibus. sane omnem mundum terrestres animantes ad interitum destinata, natura sua quo nobilior atque diuinior est, exornat, hominumque genus in primis, et si non omnium, neque temere, sed in quibus apparent aliqua uestrigia boni summi: qui coelestem naturam perlequuti, uitam sic instituerunt, utin ea degenda cognitio numinis anteiret. Ista uero quæ generantur ac intereunt, extrema dementia cum illorum genere conferre, quæ per- petua semper uictoria sunt: initium illorum nullum, exitusque nullus: ita sicut ora & facta sunt aliquo principatu temporis, omnino deperire necesse est. Ita illi principi fabricæ totius operis exequari nequeunt, utque uanitatem aut soliditatem esse iudicet atque censeat, ergo imperauisse ut essent, haud arbitri. Verum orbis ipsi machina uolubilis ex aquo nemo compareat, ima- gines exemplari, neque mundum hunc inferiorum ad animalium lensum faciūt primario illo peritus solis animis. Porro autem confusio ridicula emerget, ubi diuinitatem internoscere nequeas a ceteris animantibus, atque brutas equali esse cum humanitate loco facias. Opes isthuc esse potentiamque quæ Dei magnificentiam adsequare possint insani est hominis, omnemque de uita sobrietatem euellentis uotum, coelestem illam beatitudinem si nancisci volamus, ad ipsa coelestia mandata uita dirigenda tota est: tū Parcarum uolentia potiores erimus, hoc est a senio liberi, cum præscriptam homini legem a Deo implebimus. Vnum id est in uita nostra quod opponere possumus immensa potestia, simplex aduersus eum obseruandi & excolendi uia, consideratio illius, ac quæ eius stomachi sunt. Cernuū minimè esse, terramque contuitem, led animalium illuc inducere quantum queas ad ardua. Ex quo studio, inquit, erit anteferenda uictoria omnibus. Causa igitur dissimilitudinis in rebus, & dignitate, & facultatibus uicissitudine sic habet. In quam sententiam pedibus ire prudenter, atque gratias immortales habere mihi uidetur. Ingrati (qui nisi stolidi amentesque nulli sunt) arrogantium ac contumaciam non inuitam ferent. Enimvero Dei filius omnes ad honestatē horitur, se magistrum, cōfōrem morum ijs qui sano cerebro sunt adhibet. Aut egregie

egregie opinione labimur, & ignoratione prava ducimur, si compendio nostro peregrinationem illam constituisse in orbe terrarum ambigimus. Hic tum accessitis ad se se bonis illius seculi hominibus hisce rebus instruxit, iustitia dico & fide, quae uitæ curiculo temperantis esse medicina animi possent. Intererat enim iudicio eius inuidientia plurimum reluefari, cui similes ac minimè malos irridere uotiu est. Inusebat infirmos, afflictosq; agititudine alleuebat, & morbi uiolentiam compescerat. Alios ad ultimam ege statim adactos, optimè solabatur. Modicitatem sensus in ratione positual de approbabat. In utranc; fortunam apparatum esse, iniuria contumelias accipere toleranter, admonebat atq; nihil putare. Fatum quoddam paternum habuit, ut ille perpetuo vincat, & ubiq; loci qui fortuna casus animo magno adibit. Nam hoc esse robur asseuerabat, animi confisionem annexam philosophiam, ex qua ueri boni & intelligentia orta est. Illa cōsuetudinem inuehit, ut iij qui iusticiam luculentiam habent, sua minus opulentis humanè impertiant, hancq; societatem boni nemini inuidenter. Opes atque potestia prohibet, ostenditq; se dimissi modicos. Etenim ita principio se modicis adiunxerat, si fide fuorum pertentata, & probata mirifice obtinuit ingrumentum tempestatum, non modò contempores, uerum etiam fidei uerissimos festatores. Vnum aliquando nimium indulgentem iracundia, duriter admonitum oratione flexit. Ille in quendam inuidebat enle dictio, suam operam hero uenditans isto genere. Quem otiosus iussit esse,ensemq; recondere, et ministris insulmatis, eo quod incerta refugis spe de illo esset. Constituit autem auctorë iniuria quemlibet, aut eum qui se comparasset aduersus iniuriam, & ad arma recurisset interstutum male. Quæ profectio prudens, ita celestis est iniuriam contumeliamq; pati quam inferre velle, cum necessarium tempus incidat, habere prius. Nam cum aggredi scelus est ingens atque capitale crimen, ille qui patitur, ad exempla minime rapitur, uerum hic qui fecit. Hunc uero in inferuenti Deo licebat abstinerre se à danda contumelia, neq; mali quicquam accipere præsentis auxilio adiutoris, & ope fretum in quo ne familia laderetur, inerat ad idem tibi sat, suā ne etiam causa id egit, inceptauit. Atqui duellum erat in quo uictoria eventus anceps & improusus. Atq; ille uero sapit, qui certis fixisq; dubia non anteponit. An ille præsentem Deum & opitulatorem potuit ambiguum illi esse, quicquid aciem periculi expertus, antea semper integer ac bene sanus Christi nutu pugna recesserat, qui pedibus altum mare emenus erat, qui iubente hero tranquillum & sedatum ingressus, fluctuati plebi iter in aquis exhibet. Hoc uero censeo præclarum fidei sustentaculum atq; fundamentum animi belle persuasi, quæ supra fidem sunt opinionemq; posita, cū intelligimus ab eo confecta absolute esse. Inde est, ut te fidei tua non prenitem. Vbi deuenient in aduersum aliquæ casum, immutabilem, in Deo spem collocaueris, illo sensu inuidente in hominum animis incolit humanum peccatum. Ipse uero à nullo uinci superari potest, animusq; inexpugnabile uitru complexus, nequamquam debellar poterit à fortuna. Dicimus insuper ex insigni Christi uictoria ita fore, qui procuratio totius uniuersitatis in se recepta, cum ludibrio fuisset impio generi, cū acceptus ubiuit contumaciter, in patibulo nullam sui iacturam fecit. Eximiam uero laudem retulit, atq; de peccato lauream sempiternam. Sic est ad umbilicum perducta consummataq; illius ratio, sic iniuriant atq; atrocitate delecta charitatem p̄i ostendit tormentum à prophetis, & illa crux ante præfensione sua fuerat annotata: prædictus ortus hominum more, prædicta natuitas humana: ipsum fere momentum corpora Dei natura prædicta: nempe libidinis & iniusticie feminis profligatum in, redire consuetudinem antiquâ atq; uim, orbem terra sapientia, temperationis,

tionis, animos occupante lege sacra lancet participem fore, plurimum operæ precium religioni futurum, superstitionem propè totam inductum ini. Ex qua non animantium modò brutorum, uerum etiam hominum sanguinem hostiarum nefario litatum est: ex crandæ aræ inuentæ sunt: in ualibus Aegyptius Assyriusq; mos immolandi ad aræ statuas animâ iustum. Proinde tragem illi religioni debitam abstulere. Babylō frequentata, solitudo fuit. Memphis uastabitur, atq; patrij dī. Quorum non auditor tantum, sed etiam spectator illa scribo, qui miserabilem castrum urbium intpexi. Valtas et atq; solitudo Memphis, quam Moses admonitus à Deo, cum Pharonis eterno illi potentissimi (quem tamen despiciens idē fregit, exercitumq; uictorem gentium multarum ad dimicacionem instructum) non aggredere uenisse, non misilis aut arte faciliandi, sed oratione simplicissima, suppoli cū uoto subtili, nulla usquam scelere ea gente natio fuit, erit ue, nisi suæ aures à spiritu sacro abstinerre maluisserent. De Mose quid est quod pro merito dici possit: hic inordinatam & inconditam multitudinem ordinè distinxit, autoritate animos & pudore mirifice distinxit, è mancipiis ingenuos afferuit, epito eti, è mortuoribus hilares fecit. Evidem eōsq; fuit homines suos, ut illa sorte nimium diuerfa, & euentu rerum beatissimo elati, conrumacates ac fastidiosi ficerent. Tantum uero prudentia maiores suos antecedentes excelluit, ut aliarum præconiis gentium cogniti, eruditisq; illius sapientia antantes, hominem amulari cōstituerint, admirati sagacitatem. Namq; solerunt Pythagoras illius imitatus est, adeò temperante nomine claruit, ut omnium Plato maxime sobrium istam animi moderationem uelut exemplar assumeret. Daniel ille futurum æcum dimentus, ille præ carteris ingenio sublimi uir, ille honestate morum facile in uita primus, quam laborioso, quam acerbè dimicauit aduersus imperantem Syria tyranum. Ipse Nabuchodonosor appellatus est. Eiuslīa progenie radicibus ingens illa uis atque dominatio, ad Persas abiit, usq; in hodiernam diem gaza tyanni decantata, & studium intempestivum p̄ofligata religiōnis extat. Delubra nota, deorum tempia falsisq; proceritate celo proxima, copia metallorum omne genus ad hoc ipsum disquisita, leges huiusce ritu horribiles, ad crudelitatemque facta. Quas omnes, uerat optima fide, Daniel aspernatus, importunam ei in re tyraani diligentiam portendere magnum malum prædicabat. Adducere tamen ad se hominem non potuit: opes enim a tique diuitiæ animi dulit, ac faciunt uti faciat. Itaque in manem mentem & effera tam statim Imperator aperuit. Aequissimum uitum belis exponi dilacerandum iubet. Etiamnum strenua in obvunda morte fratrum cogitatio eadem, quos studio summo posteri prosequi fidem celebrauerunt, extuleruntq; igni in fornic traditi, quæ summo cum dolore depasci corpora oporteret, intacta conferuerunt. Exacta autem dominatione populi Assyriæ Daniel ad Imperatorem Cambyses in Peristan abiit, iterato non abfugia numine lacu fulminis, sed illuc inuidia atq; insidias Magotū promptissimi exitit, difficultatum planiarum accessio, à quibus omnibus adiutorice Christi feruatoris opera fatus in omni uitru nullo demum negotio præcelluit. Etenim Magi Perse, quod ter supplicaret interdiu altissimo Deo, resq; memorabiles adiutori, & absoluere uideretur, inuidose preces alio uertere, nimis periculosa in imperio sublimem atq; immodecum potentiam esse. Qua ratione factum est, ut auxiliator ille Periarum publicus adiutori toties immittum leonum esca fieret. At ille diuariuatus atq; deligatus exitio suo non est. Inde immortale deus gloriāq; attulit, inde nomen & honorem. Ergo uersus in acie ferarum hæc manuertas atq; adeò cūcures, efferaatos illos qui iri perdidum uoluerant, esse sensi: siquidem omnes uoto & modestia demulsi: eti